

проаналізовані напрямлення і особливості діяльності установ підвищення кваліфікації учителів початкових класів, свідчення про які були отримані з знайдених нами науково-педагогічних джерел.

Ключові слова: історіографія, підвищення кваліфікації, післядипломне педагогічне виховання, вчитель початкових класів, розвиток виховання.

Prymakova V. V.

HISTORIOGRAPHY OF THE PROBLEM OF DEVELOPMENT
OF PRIMARY SCHOOL TEACHERS' POSTGRADUATE EDUCATION IN UKRAINE

The article deals with the problem of development of primary school teachers' postgraduate education in Ukraine during the second half of XIXth - early XXI centuries. The author examines the ways of exploring the basic stages of establishing and developing of primary school teachers' postgraduate education in scientific literature, various publications from its appearance to the beginning of the XXI century; describes the main publications of the Soviet and post-Soviet periods; analyzes the trends and features of activity primary school teachers' training institutions, information about which has been received from scientific and educational sources.

The works devoted to the development of public education in the USSR in the 40-50-years of the twentieth century were analyzed. These works were characterized by a limited number of independent publications relating to the functioning of methodological service and episodic investigation of this issue in general pedagogical studies.

Further consideration of the issue is showed a gradual increase of quantity of theoretical researches that have been and remains an important source of scientific and pedagogical knowledge, the basis study of methodology justification of all components of the educational field, including postgraduate. Such materials impact on improving the content, forms and methods of training and education of children and adults, improving the pedagogical skills of teachers.

Key words: historiography, training, postgraduate teacher education, teachers of primary school, development of education.

УДК 378.096 «19»

Кан О. Ю.*

ОРГАНІЗАЦІЯ ФІЛОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ НА ФІЛОСОФСЬКОМУ ФАКУЛЬТЕТІ
ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ЯНА КАЗИМИРА У 1850-1917 РОКАХ

У статті розглядаються організація філологічної освіти на філософському факультеті Львівського університету імені Яна Казимира у 1850-1917 роках. Вивчено еволюцію філологічної освіти на філософському факультеті з 1850 по 1871 роки (до утравізації навчального закладу) та з 1872 до 1917, що залучає періоди функціонування філософського факультету під владою Австро-Угорської Імперії та польського уряду. З'ясовано, що інтенсивного розвитку філологічні дисципліни зазнали з кінця 80-х – початку 90-х років, коли з'явилася низка нових спеціалізованих філологічних кафедр, зокрема слов'янської філології, романських мов, східних мов тощо. Визначено провідних фахівців філологічної галузі, які працювали на філософському факультеті, та окреслено їх філологічну діяльність.

Ключові слова: філологічні дисципліни, філософський факультет, кафедра філології та естетики, кафедра слов'янських мов, кафедра романських мов, кафедра східних мов, кафедра класичної філології.

Нині вища школа в Україні перебуває в стані докорінних трансформацій, зумовлених євроінтеграцією вітчизняної освіти, що спрямовує на посилення уваги педагогів до якості підготовки кваліфікованих фахівців. Філологічна освіта не є виключенням: відшукуються нові підходи, методи та прийоми, що сприятимуть

*© Кан О. Ю.

конкурентоспроможності філологів на ринку праці. Словники та енциклопедії трактують філологію як співдружність гуманітарних дисциплін – лінгвістичних, літературознавчих, історичних та ін., що вивчають історію і з'ясовують сутність духовної культури людства через мовний і стилістичний аналіз письмових текстів. Тому філологічну освіту можна диференціювати як навчально-виховну систему вивчення філологічних дисциплін у процесі підготовки майбутніх філологів у вищих навчальних закладах України. Філологічна освіта завжди була невід'ємною частиною вищої школи, а тому вивчення історико-педагогічного досвіду підготовки студентів-філологів є сьогодні досить важливим. Актуальність, теоретична і практична значущість проблеми, її недостатнє вивчення та потреба огляду матеріалу з точки зору історичної перспективи зумовили вибір теми статі.

Здійснений аналіз наукових публікацій засвідчує, що матеріали, які містять інформацію про діяльність Львівського університету імені Яна Казимира у 1850-1917 роках, переважно пов'язані з історією теологічного, юридичного й медичного факультетів. Цю інформацію узагальнено в багатьох наукових дослідженнях – статтях, монографіях, довідникових виданнях тощо, але цілісної історії філософського факультету Львівського університету (де в той час вивчалися філологічні дисципліни) бракує. Найбільш повно історію цього факультету висвітлено у праці «Historya Uniwersytetu Lwowskiego» (автори – історик Людвік Фінкель та юрист Станіслав Стажинський [9, с. 59-75, 213-240]), а також у публікаціях львівських учених, здійснених у рамках проекту «Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка» [8].

Мета статі – проаналізувати, як було організовано навчання майбутніх філологів на філософському факультеті Львівського університету імені Яна Казимира у 1850-1917 роках.

Філософський факультет Львівського університету імені Яна Казимира був заснований 1661 року [8, с. 352]. Після відновлення роботи університету Йосифом II 1784 року філософський факультет було збережено у структурі навчального закладу. У першій половині XIX століття цей факультет мав характер підготовчого: після закінчення гімназії вступники до Львівського університету мали бути провчитися на філософському факультеті три роки, а потім обрати спеціалізацію на іншому факультеті, де навчалися впродовж чотирьох років [8, с. 40].

Офіційними мовами навчання та викладання на філософському факультеті Львівського університету були німецька та латинська. Лише деякі дисципліни з української та польської філології читалися відповідно українською та польською мовами [9, с. 15].

У структурі філософського факультету Львівського університету після його відновлення існувало дев'ять кафедр:

- кафедра філософії;
- кафедра фізики;
- кафедра математики;
- кафедра геометрії;
- кафедра історії;
- кафедра допоміжних історичних наук;
- кафедра філології та естетики [1, с. 82].

На цьому етапі існування філософського факультету Львівського університету, як і всього вищого навчального закладу загалом, кількість кафедр відповідала кількості професорів, тобто професор уособлював собою кафедру: забезпечував читання лекційного курсу та проведення практичних занять. Лише деякі професори мали при собі помічників-асистентів [8, с. 14].

1850 року було утворено кафедру класичної філології, завідувачами якої були Б. Юльг, В. Кергель, Г. Лінкер [1, с. 83]. Серед наукових інститутів філософського

факультету в другій половині 1850-х – на початку 1870-х років існував філологічно-історичний семінар (завідувачі В. Кергель та А. Вахгольц, Г. Муїс, згодом – Г. Лінкер і Г. Цайсберг, Й. Врубель і Е. Рьослер). У цей період навчальний рік на філософському факультеті, як і загалом в університеті, поділявся на два семестри – зимовий та літній.

У другій половині 1850-х років на філософському факультеті Львівського університету існувало три фахи: філософсько-історичний, математично-природничий і філологічний. Рескриптом міністра освіти від 23 вересня 1852 р. філософський факультет було поділено на два відділи – філологічний та історичний під головуванням професорів історії та філології [9, с. 317].

У зимовому семестрі 1855/1856 н.р. навчальна програма для студентів філологічного фаху філософського факультету Львівського університету мала такі курси:

– грецький синтаксис; «Протагор» Платона; життя та творчість Геродота, «Аннали» Тацита для студентів філологічно-історичного семінару (В. Кергель);

– історія новітньої німецької літератури; вибрані вірші та прозові уривки з Й.-В. Гете з інтерпретаціями та стильовими вправами (переважно для кандидатів на посади вчителів) (Я. Глох);

– українська мова; історія української літератури (Я. Головацький);

– французька мова; французька література (історія прованської поезії, французьке віршування) (К. Пехурський);

– польська мова та література (вакансія) [9, с. 15-18].

У зимовому семестрі 1860/1861 н. р. для студентів філологічного фаху В. Кергель читав історію римської літератури, «Антигону» Софокла, а для відвідувачів філологічно-історичного семінару – ще й «Апологію» Платона, промову Цицерона до Сестія, оцінював письмові роботи студентів. Обов'язками Я. Глоха в цей навчальний рік було викладання історії давньонімецької літератури та граматики німецької мови з мовними порівняннями, А. Малецького – історії польської літератури XVI – 30-х років XVII ст. і вправи зі студентами зі стилістики польської мови. Я. Головацький читав курс української мови (словотвір з погляду порівняльного мовознавства) та української літератури (духовне красномовство та його характер у давній і середній період) [1, с. 84].

В останній зимовий семестр до утраквізації Львівського університету, тобто в 1870/1871 н.р., на його філософському факультеті порядок лекцій для студентів філологічного фаху був таким:

– грецька античність; «Протагор» Платона; «Цар Едіп» Софокла та оцінка письмових робіт на філологічно-історичному семінарі (В. Кергель);

– історія грецької літератури; «Оди» Горація (Й. Врубель);

– історія польської прози XIX ст.; найдавніші писемні пам'ятки польською мовою (А. Малецький);

– огляд усіх періодів історії української літератури; порівняльний словотвір старослов'янської та української мов; коментар до мови «Руської правди» (О. Огоновський) [1, с. 86].

Наприкінці 70-х років XIX століття відбувалися зміни в характері освіти. Передусім це стосувалося філософського факультету. Згідно з новими навчальними планами філософський факультет став самостійним навчальним підрозділом, випускники якого після складання відповідних екзаменів мали право вчителювати в середніх школах [6, с. 53].

У рамках філософського факультету відбувалися певні зміни і щодо викладання мов. Передусім йшлося про слов'янські мови. У польський період історії Львівського університету мало уваги приділялося практичному володінню окремими слов'янськими мовами. Окремої кафедри не існувало, а проводилися лекторати чеської, сербохорватської, російської та української мов [5, с. 296].

Кафедру слов'янської філології було створено 24 січня 1888 р. під назвою «Заклад порівняльної філології слов'янських мов, літератур і мистецтва». Її очолив професор

Антоній Каліна – філолог, етнограф, історик. Відповідно до тогочасних університетських традицій діяльність кафедри визначали наукові зацікавлення та здобутки її керівника – порівняльно-історичне вивчення слов'янських мов, особливо польської, болгарської, старослов'янської та чеської. Як окремих наукових напрямків вивчався розвиток народознавства в Галичині. Комплексний характер мало Народознавче товариство, створене А. Каліною [6, с. 54].

А. Каліна видав «Історію польської мови» (*Formy gramatyczne jkzyka polskiego do kossa XVIII wieku. Lwuw, 1883*), яка містила матеріали щодо граматичних форм польської мови кінця XVIII століття. Також його праці містять видання, що стосуються історії мов та інших областей слов'янської філології: «O lieczebnikach w jkzyku staropolskiim, jako przycznek do historyji jkzyka polskiego», «Ueber die Schreibung der Nasalvocale in den altpolnischen Denkmätern», «Studyja nad historyj№ jkzyka buigarskiego» та інші, які використовувалися ним під час викладання та читання лекцій на філософському факультеті [7, с. 354-355].

Вивчення романських мов в університеті розпочалося зі створення 1897 р. кафедри французької мови, хоча викладання цієї мови відбувалося ще раніше. Її відкриттю передувало викладання низки фахових і факультативних романських мов. Очолював кафедру відомий учений-романіст, професор Едуард Порембович. У колі його наукових інтересів була не лише романістика, а й польська, італійська та англійська література, західноєвропейський фольклор. Він також перекладав твори Данте, Кальдерона, Байрона, склав численні антології та збірки перекладів [4, с. 329]. Вивчення романських мов в університеті наприкінці XIX ст. було сконцентровано передусім на французькій, італійській, іспанській мовах і літературах. Португальська, каталонська, провансальська та румунська були факультативними [4, с. 331].

Викладання іспанської, португальської, каталанської, румунської та провансальської мов і літератур започаткувалося насамперед завдяки Е. Порембовичу. Ученого щорічно запрошували на етнолінгвістичні польові експедиції до Каталонії, Провансу та Галісії. Вивчення говірок, фольклору, просторічних компонентів, приказок спонукало згодом до видання антологій каталонських і провансальських народних поезій, збірників і пісень.

У першій половині XX ст. романські мови в навчальному процесі університету стали невід'ємною частиною у вивченні індоевропейських і східних мов, наукові дослідження яких мали полемічний характер і свою методологічну основу. Вони стали одними з визначних у розвитку лінгвістики. Це передусім праці зі санскриту, іранських, романських, кельтських мов, а також порівняльна граматики індоевропейських мов професора Густава Блятта [4, с. 331].

Особливим напрямком філологічної освіти стало вивчення східних мов. У Львівському університеті існувала давня традиція вивчати гебрійську, арамейську, арабську мови. Знаними викладачами на теологічному факультеті були Ян Кухарський, Остоя Лукаш Солецький, Тит Мишковський; на філософському – Густав Блятт. Згодом почали викладати санскрит і старовірменську (грабар) мови. Систематичне викладання семітських мов (арабської, гебрійської, арамейської, ассириовавилонської) зініціював семітолог Мойжеш Шорр [6, с. 54].

Таким чином, філософський факультет Львівського університету (один з найстаріших структурних підрозділів цього навчального закладу) у 1850-1871 роках об'єднував гуманітарні, технічні та природничі дисципліни, що надавало йому підготовчого характеру, й певною мірою – штучності існування, яка в майбутньому й спричинила до його поділу на гуманістичний і математично-природничий факультети. Починаючи з 70-80-х років XIX століття і до початку XX ст. у філологічній освіті Львова поряд з динамічним розвитком полоністики в університеті було започатковано діяльність інших філологій. Так, зросла кількість кафедр і розширилося викладання європейських і східних мов (санскрит, арамейська, давньоєврейська, старовірменська). Низка факультативних курсів і семінарів з германських, іранських, кельтських, семітських

мов мали значну наукову основу та авторитетних фахівців з мовної практики, які отримали університетську освіту у Відні, Берліні, Кракові, Парижі та інших престижних навчальних закладах Європи.

Перспективним для подальшого наукового пошуку вважаємо дослідження змісту, форм і методів викладання філологічних дисциплін у Львівському університеті імені Яна Казимира зазначеного періоду.

Література:

1. Качмар В. Філософський факультет Львівського університету в австрійський період (від відновлення до утраквізації навчального закладу) / В. Качмар, Р. Тарнавський // Краєзнавство. – 2013. – № 1. – С. 81–90.
2. Курляк І. Розвиток класичної освіти на західноукраїнських землях (XIX – перша половина XX століття) : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.01 / Курляк Ірина Євгенівна – Київ, 2000. – 29 с.
3. Помірко Р. З історії викладання романських мов і ромагістичних досліджень у Львівському університеті / Роман Помірко // Вісник Львівського університету. Серія іноземні мови. – 2000. – № 1. – С. 3–11
4. Помірко Р. Романське мовознавство у Львівському університеті / Роман Помірко // Вісник Львівського університету. Серія історична. – 2013. – № 49. – С. 328–339
5. Сулим В. Іноземні мови у Львівському університеті / В. Сулим // Вісник Львівського університету. Серія історична. – 2013. – Вип. 49. – С. 295–307
6. Сухий О. Львівський університет на рубежі XIX–XX ст.: організація, школи, громадське життя / О. Сухий // Вісник Львівського університету. Серія історична. – 2013. – № 49. – С. 52–77.
7. Флоринский Т. Д. Лекции по славянскому языкознанию : В 2 ч. – К., 1897. – Ч. 2. – 712 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://books.google.com.ua/books?id=_1ruAgAAQBAJ&pg=PA354&lpg=PA354&dq=%D0%90%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%BD%D1%96%D0%B9+%D0%9A%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%B0&source=bl&ots=lvPvqQBw4Z&sig=LONTa76-MDqbNKo6OwuHjkNFs-M&hl=ru&sa=X&ved=0ahUKEwiYtrW2ob_SAhVHQBQKHU5vBS0Q6AEIUzAP#v=onepage&q=%D0%90%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%BD%D1%96%D0%B9%20%D0%9A%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%B0&f=false
8. Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка : [в 2 т.]. Т. I: А–К / Вид. рада: І. О. Вакарчук (голова), М. В. Лозинський (заст. голови), Р. М. Шуст (заст. голови), В. М. Качмар (відп. секретар) та ін. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 716 с.
9. Finkel L., Starzycki S. Historia uniwersytetu Lwowskiego / Ludwik Finkel, Stanislaw Starzycki. – Lwow : Drukarnia E. Winiarza, 1894. – Cz. 1. – 351 s. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://archive.org/stream/historyauniwers00stargoog#page/n18/mode/2up>

Кан Е. Ю.

ОРГАНИЗАЦИЯ ФИЛОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ НА ФИЛОСОФСКОМ ФАКУЛЬТЕТЕ ЛЬВОВСКОГО УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ ЯНА КАЗИМИРА В 1850-1917 ГОДАХ

В статье рассматривается организация филологического образования на философском факультете Львовского университета имени Яна Казимира в 1850-1917 годах. Изучена эволюция филологического образования на философском факультете с 1850 по 1871 год (до утраквизации учебного заведения) и с 1871 по 1917 год, что включает периоды функционирования философского факультета под властью Австро-Венгерской империи и польского правительства. Выяснено, что интенсивное развитие филологических дисциплин произошло в конце 80-х – начале 90-х годов, когда начали появляться новые специализированные филологические кафедры – славянской филологии, романских языков, восточных языков. Определены ведущие специалисты филологической отрасли, которые работали на философском факультете, и обозначена их филологическая деятельность.

Ключевые слова: филологические дисциплины, философский факультет, кафедра филологии и эстетики, кафедра славянских языков, кафедра романских языков, кафедра восточных языков, кафедра классической филологии.

Kan O. Iu.

THE ORGANIZATION OF PHILOLOGICAL EDUCATION
IN THE PHILOSOPHY FACULTY OF JOHN CASIMIR LVIV UNIVERSITY IN 1850-1917

The article deals with the organization of philological education in the philosophy faculty of John Casimir Lviv University in 1850-1917. It is studied the evolution of philological education in the philosophy faculty from 1850 till 1871 (up to the utraqization of the educational establishment) and from 1871 till 1917 that includes periods of functioning of the philosophy faculty under the government of both Austria-Hungarian and Polish authorities. Under the utraqization the author means the transformation of education system of Western Ukraine: bilingual system of teaching was introduced where the Polish language was the prevailing one sidelining Ukrainian. From the beginning of its refreshing in 1784 till the 1850-s the philosophy faculty was like a preparatory department where all students were obliged to study for three years and only then to continue their education choosing their majors in other faculties. At that period of time there was only one chair in the faculty devoted to philology – philology and aesthetics chair. In 1850 classical philology chair was created and two years later the philosophy faculty lost its status of preparatory department having become an independent faculty that was divided into several departments including philological and historical ones. It is specified that the intensive development of philological disciplines was in the end of the 80-s in the beginning of the 90-s when new specialized philological chairs appeared such as Slavic languages chair, Roman languages chair, Eastern languages chair. It is defined some leading philology experts who worked in the philosophy faculty and their philological activity is determined.

Key words: philological disciplines, philosophy faculty, philology and aesthetics chair, Slavic languages chair, Roman languages chair, Eastern languages chair, classical philology chair.

Рецензент: Слюсаренко Н.В.

УДК 373.5.016:5(477)»19/20»

Кохановська О. В.*

ВПЛИВ ОСВІТНІХ РЕФОРМ НА РОЗВИТОК ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНОЇ
ОСВІТИ ДІВЧАТ (ПОЧАТОК ХХ СТ.)

У статті аналізуються реформи освіти кінця ХІХ – початку ХХ століття в контексті їх впливу на розвиток природничо-математичної освіти дівчат в навчальних закладах України початку ХХ століття. Зокрема розглянуто типи середніх навчальних закладів, навчальні плани різних типів шкіл, наведено порівняльний аналіз стану природничо-математичної освіти в жіночих та чоловічих навчальних закладах. В роботі також висвітлені організаційні та методичні основи реформ освітнього процесу середньої освіти та в тому числі її природничо-математичну складову. В результаті проведеного дослідження зроблено висновок, що впродовж зазначеного періоду постійно відбувалися спроби реформування середньої школи, що значно вплинуло на її структуру, загальну роботу та зокрема на розвиток природничо-математичної освіти дівчат.

Ключові слова: освітні реформи, жіноча освіта, природничо-математична освіта, початок ХХ століття.

Сучасний етап розвитку освіти характеризується постійним розвитком та реформаціями. Нині дівчата та хлопці мають рівний доступ до навчання. Проте так було не завжди.

В розвитку середньої школи в Російській імперії склалися такі тенденції і закономірності, що визначалися історичним розвитком, потребами суспільства, які слід враховувати в розробці і проведенні реформ в теперішній час.

*© Кохановська О. В.